

# ...מה עם החורים?...

פרופ' משה ישראלשוילי

ביה"ס לחינוך, אוניברסיטת תל אביב

*[mosheil1@post.tau.ac.il](mailto:mosheil1@post.tau.ac.il)*

האקדמיה הישראלית למדעים  
הקרן למחקר יישומי בחינוך

## הוועדה לקשרי משפחה-מסגרת חינוך בגיל הרך (גן - ג)

חברי הוועדה:  
פרופ' צ'ארלי גרינבאום - יו"ר, האוניברסיטה העברית  
פרופ' יואל אליצור, האוניברסיטה העברית  
ד"ר דבי גולדין, אוניברסיטת חיפה  
פרופ' מוחמד חאג'-יחיא, האוניברסיטה העברית  
פרופ' משה ישראלשוילי, אוניברסיטת תל אביב  
ד"ר אסתר כהן, האוניברסיטה העברית  
ד"ר תמר מורג, המכללה למינהל  
דבורה פריד - מרכזת

## פרקי הדו"ח :

1. תקציר
2. מבוא וסיכום
3. מדיניות ממשלתית ותוכניות התערבות בנושא מעמד הורים בתוך מערכת החינוך
4. קשרי משפחה-מסגרת חינוך במדינת ישראל : מבט רב-תרבותי
5. ההסדרה המשפטית של קשרי הורים-מסגרות חינוך בגיל הרך
6. הכשרה של עובדי מערכת החינוך לקשר ושותפות עם הורים ולהתערבויות פסיכו-חינוכיות : סקירת תוכני קורסים קיימים, המלצות והצעות
7. מערכת החינוך ומשפחות לילדים בעלי צרכים חינוכיים מיוחדים : בדיקת מצב והצעות לשינוי מקורות
8. נספחים

האקדמיה הישראלית  
למדעים

– היוזמה למחקר יישומי  
בחינוך

<http://education.academy.ac.il/Admin/Data/Publications/School-Parents-Relations-Report.pdf>

קשרי משפחה - מסגרת חינוך  
בגיל הרך (גן-ג')

תמונת-מצב והמלצות

המנהל הכללי של משרד החינוך - מנסח דו"ח בגיל הרך (גן-ג')  
המנהל הכללי של משרד החינוך - מנסח דו"ח בגיל הרך (גן-ג')

מסמך

מסמך



דפוס המרכז הלאומי למידע  
המקורות הלאומיים המרכזיים למידע

# נושאים לדיון בוועדה - דוגמאות

1. מהי "שותפות" ?
2. מה מקום הצד המשפטי בקביעת "אחריות" ו"שותפות" ?
3. האם השותפות חשובה ? למי ?
4. כיצד היא משפיעה על התפתחות הילד ?
5. מה מסייע או בולם שותפות ?
6. האם לסגלי חינוך הכשרה מתאימה ל"שותפות" ?
7. האם יש הבדלים בין-תרבותיים ?
8. מה קורה בחינוך המיוחד ?
9. אילו מודלים נוסו בעולם ? מה ניתן ללמוד ממודלים שמצליחים ו/או נכשלים בעולם ?
10. האם זה מתקשר לגיל הרך ?

## מה ידוע על השפעת הקשר הורים-בית ספר ?

- תורם באופן מובהק להתפתחות נפשית וחברתית של הילד
- תורם באופן חיובי לרמת ההישגים הלימודיים של תלמידים.
- כנראה תורם גם לטווח הארוך – שותפות בגן הילדים מחלחלת להצלחה בלימודים בתיכון (מחקר שיקאגו)
- קשה להפריד בין תרומת הבית לבין תרומת ביה"ס להישגים הלימודיים של הילד/ה, וקשה להעריך מי תורם יותר

האומות המאוחדות - יוניצ"ף (UNICEF):

**"שותפות בין ההורים לסגל החינוכי**

**מהווה אחד המאפיינים המרכזיים**

**של בתי הספר המוצלחים ביותר בעולם"**

*(Osher, Kelly, Tolani-Brown, Shors, & Chen, 2009)*

# מדינות ומדיניות

מדיניות חינוכית הגורסת:

הקשר בית-בי"ס

חיוני

להתפתחות המיטבית של ילדים

- ארה"ב
- יפן
- סינגפור
- אוסטרליה
- ניו-זילנד
- הולנד
- קנדה
- אנגליה
- טורקיה

**ארה"ב:**

"כל בית ספר יקדם שותפויות עם ההורים כך שתגדל מעורבות ההורים ושותפותם בקידום הצמיחה הלימודית והרגשית של ילדים במסגרת בית הספר"

# המדיניות בישראל (2003)

## חוזר מנכ"ל משרד החינוך

(חוזר סד/4(א), 1 דצמבר 2003)

"מערכת החינוך רואה את ההורים כשותפים מלאים בתהליך החינוכי בבית הספר. בהיות ההורים האפוטרופסיים החוקיים של ילדיהם, מוטלת עליהם האחריות לקידום החינוכי וה חברתי האופטימאלי..."

"... עם זאת, המורים והצוות החינוכי הם אנשי מקצוע בתחום החינוך, ועל כן מוטלת עליהם האחריות לקידום הלימודי, החברתי והרגשי של התלמידים בבית הספר... הקמת נציגות הורים בית ספרית היא זכות להורים לא חובה. אם לא יוכלו ההורים להגיע לכלל בחירה דמוקרטית, לא תכהן נציגות הורים בבית הספר באותה שנה"

## הבהרות ...

• **האחריות הראשונית לחינוך הילד חלה על ההורים**

**האמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד (1991)**

**- עקרונות:**

**1. טובת הילד 2. שוויון 3. חיים 4. השתתפות**

**עם כניסת הילד למערכת החינוך נוצרת אחריות**

**משותפת של ההורים ושל מערכת החינוך**

**שיתוף ההורה: כפרט, כקבוצה/נציגות**

• **בית הספר :**

**1. אמור לסייע להורים במשימה החינוכית**

**2. אינו זכאי לסלק את ההורים או לפטור אותם**

**מאחריותם**



# ...ומזווית הראייה של ההורים ...

- האחריות הראשונית לחינוך הילד/ה חלה על ההורים!?
- Home-schooling אינו הפתרון המועדף ?
- בית הספר אינו רק מקום של למידה ?

**85% מההורים לא רוצים להיות מעורבים מדי או פעילים**

- עלייה בהשכלה ו/או במיצב הסוציואקונומי כרוכה בעלייה ב:
  1. רמת המעורבות של ההורה בבית הספר
  2. תפיסה אינסטרומנטלית של תפקיד בית הספר

# המפלצות הקרויות בלשון חיבה "ילדי ישראל"

בני ציפר, עורך מוסף התרבות, עיתון הארץ

30/08/06

במקום אידיוט אומרים היום שיש לילד קשיי-קשב. והמופרעים של פעם הם היום "היפר-אקטיוויים", והעצלנים נקראים "בעלי הפרעות ריכוז" ...  
...והתוצאה נראית לעין...

עלי להודות שלפני חודשים אחדים ניגש בני הצעיר לבחינת הבגרות בתנ"ך. התגייסתי לעזור לו לעבור על החומר. אני נשבע לכם, שעברנו על כל חומר הלימוד בשלושה ימים! ועוד נשאר לנו זמן לוויכוחים ולצחוקים, והוא ניגש לבחינה וסיפר שהיא הייתה הרבה יותר קלה משהפחדתי אותו שתהיה.

....אין ברירה אלא להעלות את הרף ולהשאיר את החלשים בחוץ, ולתת למספר מצומצם של יותר של תלמידים טובים חינוך איכותי יותר. שיתחילו להעיף מבית הספר, כמו פעם, את האלימים והמפריעים והמופרעים במקום לעטוף אותם באהבה.

# מה ההורים רוצים מבית הספר ?

על פי (Wasley 1993)

- להבין איך בית הספר עובד/מתנהל
- להיות מעודכנים במה שקורה בבית הספר
- שילדם יזכה ליחס טוב ושיחוש ביטחון בבית הספר
- לחשוב "בקול" עם המורה על מצבו של הילד
- הזדמנויות להביע את דעתם
- שבית הספר יציב אתגר בפני התלמידים
- שילדם יחבב את בית הספר
- לשמוע מהילד סיפורים (חיובים) על בית הספר
- שילדם ירצה במעורבות שלהם בבית הספר
- לסייע להורים אחרים עם צרכים מיוחדים

## מה הורים לא רוצים ?

על פי (Epstein 1992)

- הורים לא רוצים להיות מעורבים באופן שוטף בכל מה שנעשה בבית הספר

**בית הספר  
אינו יכול  
ואינו זכאי  
לצפות מההורים  
ליצור את  
הקשר**

# יוזמות שהופעלו בניסיון לעודד קשר בית-בייס

- **דיווח להורים על מבחנים והישגים לימודיים של התלמיד**
- **העברת מידע עדכני על הפעילויות בבית הספר והכתה**
- **שימוש ב"כרטיסי דיווח בונה"** המעודדים קשר בין ההורה למורה/ליועץ
- **ביקור המורה בבית התלמיד, בעיקר אצל מי שיש להם בעיות מיוחדות**
- **קשר טלפוני עם ההורים, במיוחד בהקשר של פעולות מיוחדות המתרחשות בביה"ס**
- **הפעלת ההורים בסיוע להכנת שיעורי בית**
- **הקמת מערכת תמיכה למשפחות נזקקות**
- **תיאום ושיפור מערכת השירותים להורים**
- **עידוד ההורים להקמת וועד הורים שיתווך בין ההורים למורים**
- **מרכז משאבים למורים והורים**
- **סדנאות מידע להורים**
- **ערבי לימוד הורים-מורים-תלמידים**
- **זיהוי וקשר עם קבוצות מיוחדות של תלמידים ו/או הורים**
- **בנק צרכים לנזקקים**

אבל, עם הזמן מתברר ש...

השאלה העומדת על הפרק  
אינה "האם"  
יש צורך בקשר חיובי בית-בי"ס  
אלא "כיצד"  
ליצור קשר זה באופן המיטבי

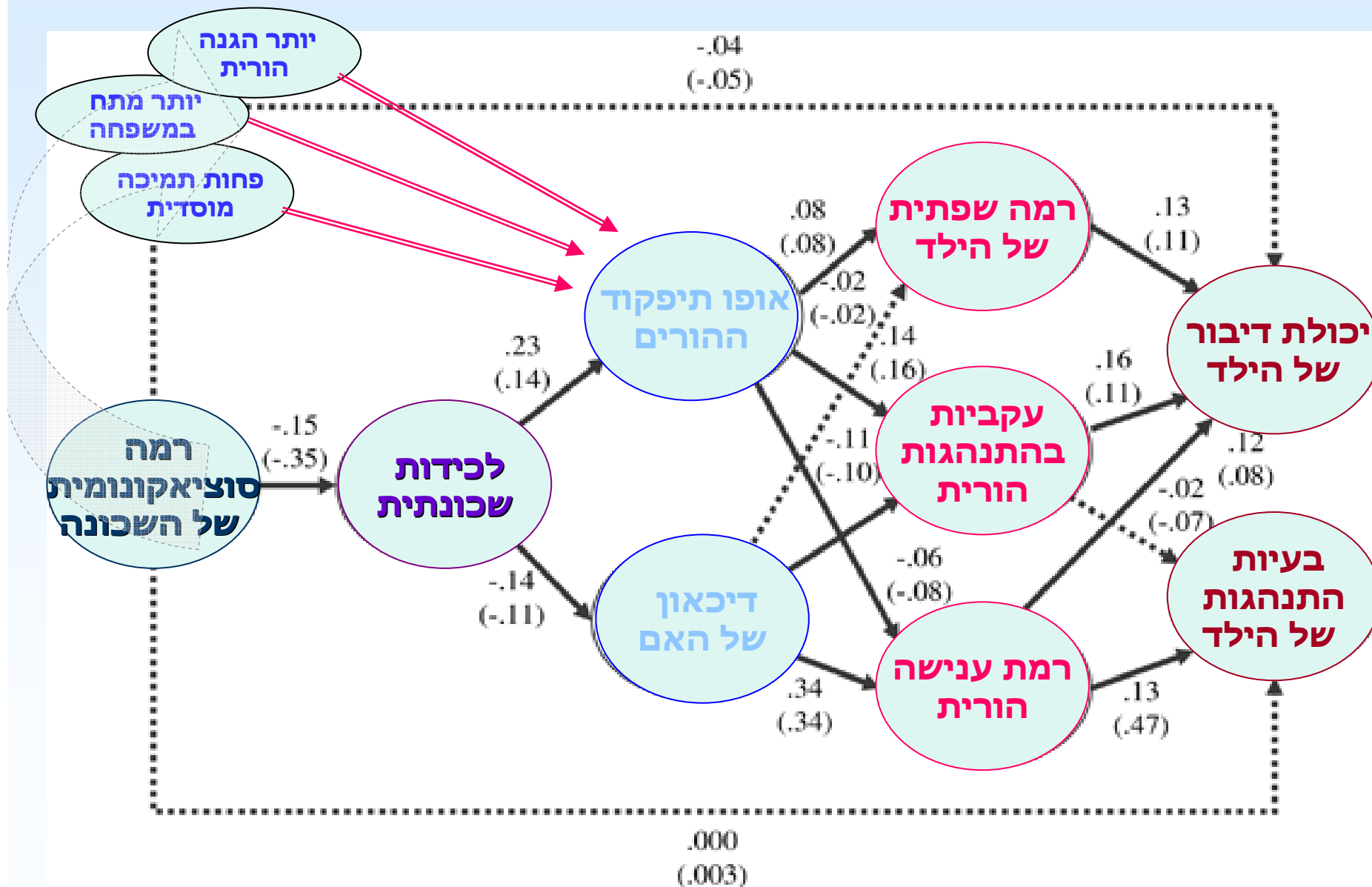
(Reschly & Christenson, 2009)

# מדוע יש בעיות בהתנהלות הקשר בית-בי"ס ?

1. פער בין ממצאי המחקרים לבין אמונות המורים והמנהלים
2. מגבלות על סגלי החינוך לנוכח הדרישה להשגת היעדים הלימודיים
3. דימוי שלילי של ההורים בעיני המורים
4. דימוי שלילי של המורים בעיני ההורים
5. פערים בהבנת המושגים "שותפות" ו"קשר"
6. אי-בהירות לגבי התחומים שבהם צריך להתקיים הקשר
7. חוסר מיומנות של מורים בניהול הקשר עם ההורים
8. היעדר הזדמנויות ליצירת קשר חיובי בין הורים למורים
9. אין אחראי על טיפוח הקשר בית-בי"ס ברמה הבית-ספרית
10. מורכבות הדיאלוג בית-בי"ס כשמדובר בילדים בחינוך המיוחד

Kohen, D. E., Leventhal, T., Dahinten, V. S., & McIntosh, C. N. (2008). Neighborhood Disadvantage: Pathways of Effects for Young Children. *Child Development*, 79, 156-169

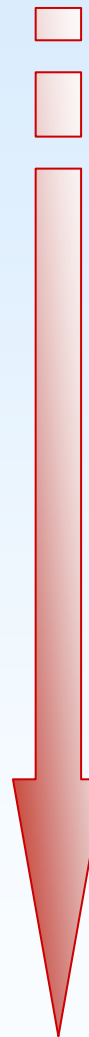
חלק ממחקר אורך שעקב אחרי 3500 ילדים בקנדה, מלידה ועד גיל 11; נתונים לגבי גיל 5



# צריך לבנות את הקשר והשותפות בהדרגה

(Epstein, 1992, 2002)

מחויבות  
של  
המדינה  
לתמוך  
בהורים  
ובבית  
הספר  
כך שכל  
צד ימלא  
את  
תפקידו  
ויהיה  
בקשר  
עם הצד  
האחר



- א. דרישה ל**משפחה** לספק סביבת התפתחות נאותה לילד ולתמוך בילד/ה כתלמיד/ה.
- ב. מחויבות **בית הספר** לתקשורת עם ההורים.
- ג. ארגון וסיוע להורים להתנדב בבית הספר.
- ד. עידוד מעורבות הורים בביצוע **מטלות הלמידה בבית.**
- ה. הזמנת ההורים לקחת חלק בתהליכי **קבלת החלטות** במסגרת החינוך, כולל פיתוח מנהיגות הורים וייצוג הורים.
- ו. מחויבות של ה**קהילה** ליצירת שיתוף פעולה בין בית הספר-ההורים-הקהילה, במטרה לקדם תכניות בבית הספר.



# ...ובגיל הרך? ...

- העוסקים בקשר משפחה-בית ספר **לא** עוסקים בקשר משפחה-גן
- קיים ידע ראשוני לגבי השפעת הקשר משפחה-גן על תפקודים **קוגניטיביים** של הילד
- קיימת טענה לגבי **שונות תרבותית** רבה, ביחס למקום המשפחה (כמתווכת) בקשר בין גן-ילד
- ביחס לחשיבות הקשר עם ההורים בגיל הרך – יש הבנה רחבה אך **לא מדיניות** ממוסדת
- התערבויות בגיל הרך עוסקות יותר בהקניית **כישורי הורות** מאשר בשיפור הקשר משפחה-גן

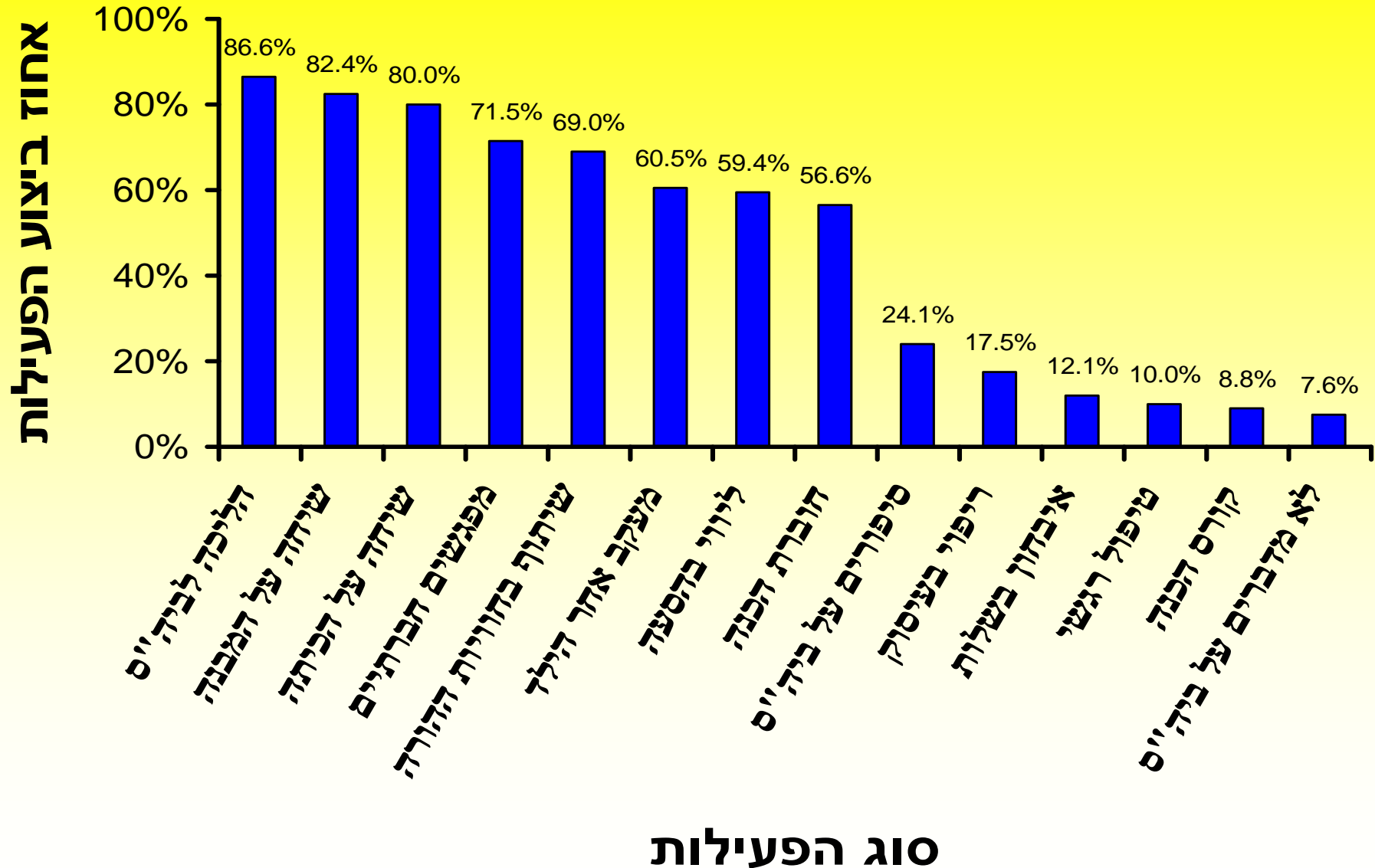
פרויקטים לטיפול בגיל הרך בהם הייתה התערבות גם בקרב ההורים - דוגמאות

	מקום ההפעלה	גיל	מטרת הפרויקט ואופי ההתערבות עם ההורים
HIGH/SCOPE PERRY PRESCHOOL PROJECT (PERRY)	Ypsilanti, MI USA,	3-4	עידוד הילד ללמידה פעילה, לפתרון בעיות, ידע בקבלת החלטות וקבלת אחריות על התנהלות שוטפת. ביקורי בית על ידי צוות המנחים שעבדו עם הילדים.
SAGINAW PREKINDERGARTEN PROGRAM (SAGINAW)	Saginaw, Michigan, USA	4	להגביר את הסיכוי להשתלבות אקדמית והישגים לימודיים טובים בעת הכניסה לבית הספר. פעולות משותפות עם ההורים, ביקורי בית וכדומה.
CHICAGO CHILD-PARENT CENTRE (CPC)	Chicago, IL, USA	3-4	להגביר כישורים קוגניטיביים וחברתיים, אוריינות מילולית וחשובית וכישורי תקשורת, וזאת כדי לשפר את רמת המוכנות לבית הספר. נוכחות הורים בעת הפעלת התלמידים, שיפור כישורי הורות, וכו'.
PARENT-CHILD DEVELOPMENT CENTERS (PCDC)	USA	2 ה' - 3 ש'	למנוע קשיים לימודיים בקרב ילדים שגדלים במשפחות מצוקה. העשרה להורים במגוון תחומים: כישורי הורות, אוריינות, ועוד.
HOME INSTRUCTION FOR PARENTS OF PRESCHOOL YOUNGSTERS (HIPPY)	Israel, New Zealand, USA and Australia	3-4	פותחה בישראל, ומופעלת בכמה מדינות בעולם וגם בכ-150 מקומות שונים בארה"ב. ביקורי בית, שבהם נעשה משחק תפקידים
BABY HAPPINESS, UNDERSTANDING, GIVING AND SHARING PROGRAM (BABY HUGS)	Australia	0-1	לטפח האינטראקציה בין האם היולדת לילדה הרך. קבוצת להורים: היכרות עם הילד, הבנת המושג מזג, זיהוי רמזים של התינוק, ועוד.
EARLY HEAD START	USA	1-3	טיפול מצבו הכללי של הילד. שילוב ההורים בסגל העובדים של הפרויקט
INCREDIBLE YEARS	US and UK	4	טיפול כישורים חברתיים ולימודיים ועידוד הילד להשתלבות תקינה בבית הספר. הדרכה להורות, ובמיוחד ניהול האינטראקציה עם הילד.
EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND ASSISTANCE PROGRAM (ECEAP)	Washington, USA	3-4	לקדם ההנעה ללימודים בקרב ילדים בגיל הרך, וזאת באמצעות טיפוח כישורים קוגניטיביים ונפשיים וחיזוק תחושה של ערך עצמי. עם ההורים: ניסיון לשפר את התקשורת המשפחתית ואת הקשר עם הקהילה.
PARENTS AS TEACHERS (PAT)	Massachusetts, USA	0-2	לטפח המוכנות לבית הספר ולמניעת התעללות בילדים. ההורים זוכים להעשרה בנושאי התפתחות ילדים ודרכים לגרייה אינטלקטואלית, חיזוק התפתחות לשונית, חברתית וגופנית, וכו'.

# ...ובגיל הרך? ...

- העוסקים בקשר משפחה-בית ספר לא עוסקים בקשר משפחה-גן
- קיים ידע ראשוני לגבי השפעת הקשר משפחה-גן על תפקודים קוגניטיביים של הילד
- קיימת טענה לגבי שונות תרבותית רבה, ביחס למקום המשפחה (כמתווכת) בקשר בין גן-ילד
- ביחס לחשיבות הקשר עם ההורים בגיל הרך – יש הבנה רחבה אך לא מדיניות ממוסדת
- התערבויות בגיל הרך עוסקות יותר בהקניית כישורי הורות מאשר בשיפור הקשר משפחה-גן
- **חשיבות מיוחדת לכניסה לכתה א'**

נירה קיגלר-סואן (2010). סדר לידה והבדלים בתוכן ובהיקף של דרכי הכנה לכיתה א' הננקטות על ידי המשפחה  
 [160 הורים: 18 גברים ו-142 נשים. גיל ממוצע: 37.46 (ס.ת. - 4.42)]



# פרויקט "א.ר.י.ה."

אני כוכב יכולת התמודדות

משה ישראלשוילי

אורית וגמן-רוזי

יפו 2001-2006

# מגמות עכשוויות בעיצוב הקשר בית-בי"ס

- חתירה לשותפות (לא למעורבות ולא להתערבות)
- עיגון בחקיקה
- מגיל בית הספר לגיל הרך
- מהאמא, דרך האבא, לקהילה
- מדו-כיווניות לרב-כיווניות (הדגשת הקשר ילד-הורה)
- מחיפוש קשר אידיאלי לחיפוש צורך אינדיבידואלי (תפריט)
- מחתירה (רק) להישגים לחתירה (גם) לבריאות הנפש
- מפעולות ספוראדיות למיסוד ברמה הממשלתית ובחזרה
- מעורבות ממשלתית גוברת בחיי המשפחה

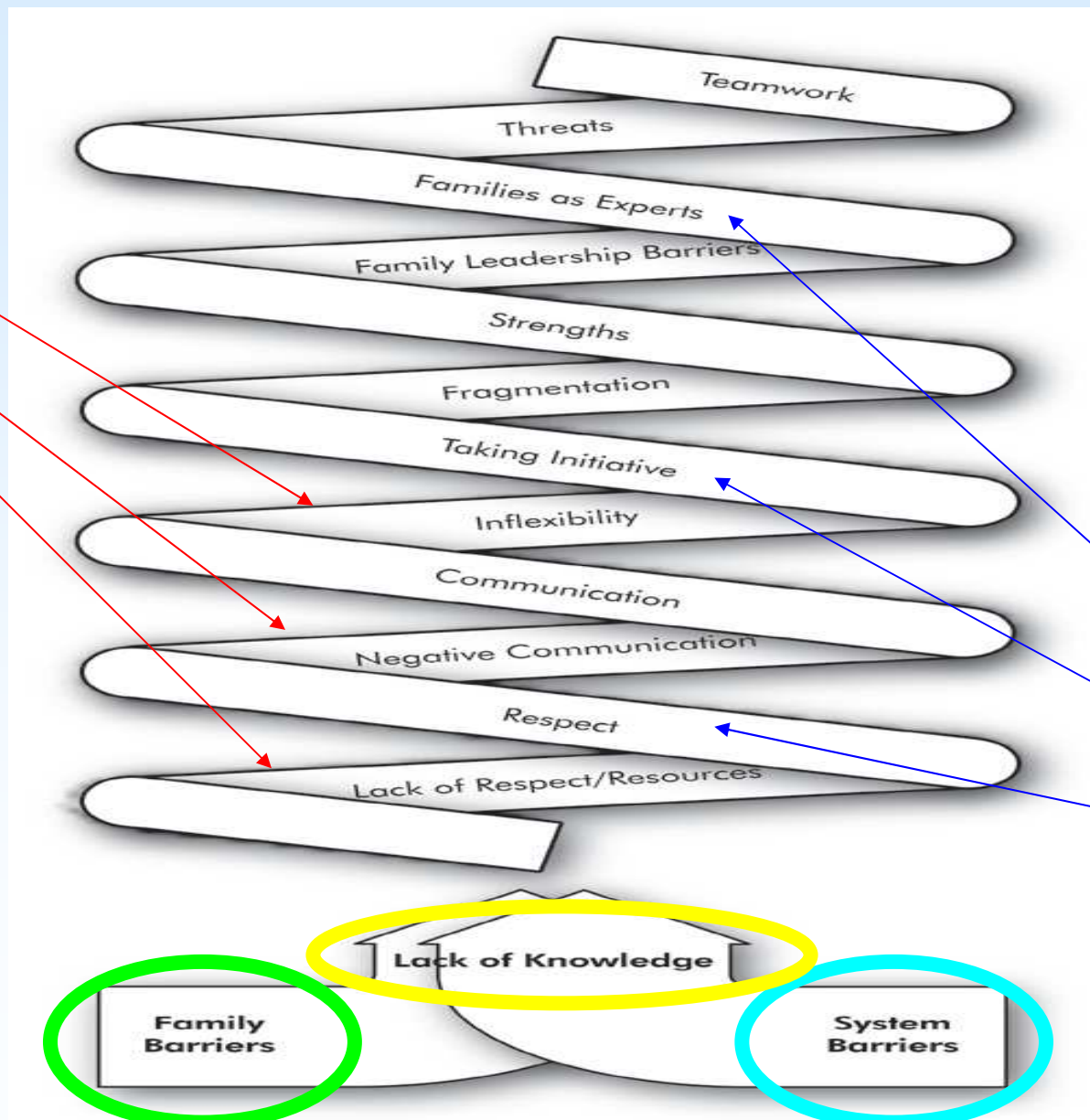
- 
- **England:** Department for Children, Schools and **Families**
  - **The Netherlands:** The Ministry for Youth and **Families**
  - **Canada (BC):** Minister of Children and **Family** Development

**פירוק מוקשים:** מודל מרחבי-זמני לעיצוב תהליך הקשר בית-בי"ס  
**Family Engagement Process and Spatiotemporal model**

(Fette, Glimpse, Rodarmel, Carter, Derr, Fallon, & Miler, 2009)

**בעיות**

**פתרונות**



## צריך לעודד את שני הצדדים:

- להציג מטרות ברות-הישג שיש לחתור אליהן
- ליזום פעולות שיגבירו שיתוף-פעולה
- לקיים סדנאות נפרדות להורים ולמורים
- לעודד תלמידים ליזום שת"פ
- לטפח הורים שתומכים בשת"פ
- להרחיב את מעגל המתחבטים בנושא השת"פ
- להטיל את יצירת וביסוס השת"פ על **דמות מרכזית**

...היועצ/ת החינוכי/ת...?

...הפסיכולוג/ית החינוכי/ת...? ?



# סיכום - לאיזה כיוון לפנות ?

- הצהרה ברורה של מדיניות מחייבת
- ניצול העניין המשותף בשיפור הכניסה לכיתה א' כמנוף לדיאלוג חיובי
- קביעת גורם אחד בכל מסגרת חינוכית האחראי לקידום הקשר
- הרחבת גבולות הקשר בית-בי"ס למכלול חיי הילד
- ניצול אמצעי התקשורת המודרנית באופן רחב ומושכל
- בניית "תפריטי קשר" הרלוונטיים לקהילה (מודעות תרבותית)
- הצעת "תפריט", לבחירה של ההורה המסוים

# נושאים לדיון בפורום שפ"חים - דוגמאות

בהקשר לעבודה עם ילדים עם קשיים בויסות בגיל הרך

- **תהליך האבחון (פסיכופתולוגיה התפתחותית)**
- **הזכות לפטרונות כלפי ההורים**
- **השפה בה את/ה מדבר/ת !**
- **חלוקת האחריות על העבודה עם הילד/ה**
- **מהלך העבודה בגנים (הדרכת גננות)**
- **התערבות פרטנית או דיאדית ?**
- **מוכנות לכתה א'**
- **הגדרת התועלת היחסית של השמה בחינוך מיוחד**
- **ההכשרה המקצועית לשותפות עם הורים**

...מה עם הדורים? ...

...קשה כשהם בתמונה...

אבל גרוע יותר כשהם לא...!

תוצרה 2020 !